

William Boyd
Nemirna

William Boyd

Nemirna

preveo s engleskog
Dražen Čulić

Fraktura

Naslov izvornika *Restless*

© William Boyd, 2006.

© za hrvatsko izdanje Fraktura, 2009.

© za prijevod Dražen Čulić i Fraktura, 2009.

Sva prava pridržana. Ni jedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja nakladnika.

ISBN 978-953-266-117-0

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 720743

za Susan

Doduše, kažemo da je sat smrti neizvjestan, ali kada to govorimo, predstavljamo sebi da taj sat leži u nekom neodređenom i dalekom prostoru, te i ne mislimo da ima bilo kakvu vezu s danom koji je upravo započeo, i da bi mogao značiti da će smrt – ili njezin prvi djelomični zahvat poslije kojega nas ona više neće ispustiti – nastupiti još istog popodneva koje se tako malo činilo nesigurno, ovoga popodneva kojemu je unaprijed određen raspored svih sati. Gledamo da ne propustimo svoju šetnju, da bismo imali potpunu količinu dobra zraka, nužnu u mjesec dana, kolebali smo se u izboru ogrtača koji moramo ponijeti, u izboru kočijaša kojega moramo pozvati, sjedamo u fijaker i, premda čitav dan stoji pred nama, kratak je jer hoćemo da se vratimo kući na vrijeme, da bismo dočekali neku prijateljicu. Htjeli bismo da i sutra bude isto tako lijepo vrijeme, a ne slutimo da je smrt, koja se kretala u nama po nekom drugom planu, usred neprobojne tame, izabrala baš taj dan da se za nekoliko minuta pojavi na pozornici...

Marcel Proust, *Vojvotkinja de Guermantes*
(preveo Tin Ujević)

U srce Engleske

DOK SAM BILA DIJETE, kada bih se bunila, jogunila i ponašala sasvim loše, majka bi me grdila govoreći: “Jednog će dana netko doći i ubiti me, pa će ti biti žao”; ili “Pojavit će se iznenada i zbrisati me – kako će ti se to svidjeti?”; ili “Jednog ćeš se jutro probuditi, a mene neće biti. Jednostavno ću nestati. Samo čekaj, i vidjet ćeš.”

Čudno je to, ali takve stvari ne uzimaš zaozbiljno kada si mlad. Ali sada – kada mislim o događajima tog beskrajnoga vrelog ljeta 1976. godine, ljeta u kojem je Engleska teturala hvatajući zrak, izbačena iz ravnoteže neprekidnom vrućinom – sada znam o čemu je majka govorila: razumijem taj mračni gorkasti osjećaj straha koji se provlačio ispod spokoja njezina svakodnevnog života, koji ju nije nikada napustio, čak ni nakon godina mirnog i urednog života. Sada shvaćam da se oduvijek plašila kako će netko doći i ubiti je. A imala je dobar razlog.

Sve je počelo, sjećam se, početkom lipnja. Ne mogu odrediti točan datum – najvjerojatnije je bila subota, jer Jochen nije bio u vrtiću – a oboje smo se, kao i obično, odvezli u Middle Ashton. Krenuli smo glavnom cestom iz Oxforda prema Stratfordu i onda skrenuli kod Chipping Nortona, prema Eveshamu, pa skretali opet i opet, svaki put na sve sporednije prometnice: magistrala, sporedna cesta, makadam, sve dok se nismo zatekli na poljskom putu koji je vodio nadolje kroz gustu i dostojanstvenu bukovu šumu u usku dolinu u kojoj je bilo selo Middle Ashton. Taj sam put prelazila barem dva puta tjedno, i svaki put bih se osjećala kao

da me vodi u izgubljeno srce Engleske – zeleno i zaboravljeno, obrnuti Shangri-La* u kojem sve postaje staro, pljesnivo i oronulo.

Middle Ashton nastao je prije mnogo stoljeća, oko jakobinskog dvorca – Ashtona – u kojem još živi daleki rođak nekadašnjeg vlasnika-graditelja-vlastelina, nekog Trefora Parryja, uspješnoga velškog trgovca vunom iz sedamnaestog stoljeća, koji se razmetao svojim bogatstvom gradeći veleposjed baš tu, u samom središtu Engleske. Sada, nakon mnogih naraštaja lakoumnih i rasipnih Parryja i njihova stalnoga nezainteresiranog zapostavljanja, dvorac se raspadao držeći se na posljednjim crvljivim gredama, predajući svoju izmučenu dušu entropiji. Ulegnuta voštana platna prekrivala su krov istočnog krila, zahrđale skele svjedočile su o uzaludnim pokušajima restauriranja, a mekani žuti kamen iz Cotswolda runio se sa zidova kao razmočen kruh. U blizini je bila mala vlažna crkva, zaklonjena velikim crno-zelenim tisama koje kao da su oduzimale svjetlo danu; nevesela krčma, *Peace and Plenty*, gdje bi vam kosa zapinjala o masni, nikotinom impregnirani strop – poštanski ured s trgovinom, i nekoliko razbacanih ljetnikovaca, samo neke pod krovovima prekrivenim mahovinom, i zanimljive stare kuće u velikim vrtovima. Uličice u selu potonule su skoro dva metra pod visoke rubove po kojima se na obje strane propinjala živica, kao da je višestoljetni promet, poput neke rijeke, usijecao put u njegovu posebnu malu dolinu, sve dublje i dublje, po pedalj za svako desetljeće. Hrastovi, bukve i kesteni, golemi, stari i prastari, davali su dojam da je cijeli dan u selu suton, a noću bi stvarali nepravilnu simfoniju škripe i stenjanja, šaputanja i uzdaha, stara su stabla gundala i bunila se dok bi noćni povjetarac micao njihove masivne grane.

Jedva sam čekala duboki hlad Middle Ashtona, jer dan je bio omamljujuće vreo – tog se ljeta svaki dan činio vrućim – ali vrućina

* Izmišljena himalajska dolina iz romana *Lost Horizon* Jamesa Hiltona iz 1933. godine, u kojoj žive sretni dugovječnici (op. prev.).

nas još nije zatupila do obamrlosti. Jochen je bio iza mene, gledajući kroz stražnji automobilski prozor – volio je gledati kako se cesta *razmotava*, rekao je. Slušala sam glazbu s radija kada sam čula da me nešto pita.

“Ako govoriš prozoru, ja te ne mogu čuti”, rekla sam.

“Oprosti, mamice.”

Okrenuo se i naslonio laktove na moja ramena, pa sam čula njegov tihi glas u svom uhu.

“Je li bakica tvoja prava mamica?”

“Naravno, a zašto?”

“Ne znam... Tako je čudna.”

“Kada malo bolje razmisliš, svatko je čudan”, rekla sam. “Ja sam čudna... Ti si čudan...”

“Istina”, rekao je, “znam.” Smjestio je bradu na moje rame i tu je ukopao, pritiskujući mišić iznad moje desne ključne kosti svojom šiljastom bradom, i osjetila sam kako mi suze zamagljuju oči. Radio mi je to povremeno, taj Jochen, moj čudni sin – zbog njega bih poželjela plakati, a da ni sama ne znam zbog čega.

Na ulazu u selo, prekoputa sumorne krčme *Peace and Plenty*, bio je parkiran kamion pivovare koji je dovezao pivo. Jedva da je bilo mjesta da se automobil provuče pored njega.

“Ogrebat ćeš Hippoa”, upozorio me je Jochen. Moj je automobil bio renault 5 iz sedme ruke, nebesko plav sa zamijenjenom grimiznom haubom. Jochen ga je želio krstiti, a ja sam rekla da mu, kao francuskom automobilu, trebamo dati francusko ime, pa sam predložila Hippolyte (čitala sam Tainea, iz nekih zaboravljenih znanstvenih pobuda), i tako je postao *Hippo* – barem za Jochena. Osobno ne podnosim ljude koji svojim vozilima daju imena.

“Ne, neću”, rekla sam. “Bit ću pažljiva.”

Skoro sam se uspjela provući, centimetar po centimetar, kada se pojavio vozač kamiona, mislim da je izišao iz krčme, stao pred nas i teatralno mi mahnuo da nastavim ravno naprijed. Bio je to mlađi muškarac s povećim trbuhom koji mu je rastegao majicu iskrivljujući Morrellov znak na njoj, a njegovo je svijetlo pivsko

lice ugošćivalo zaliske u obliku ovčjeg kotleta, na kakve bi i neki viktorijanski grubijan bio ponosan.

“Idemo, idemo, aha, aha, samo tako, dušo”, nagovarao me je uporno, glasom punim nestrpljive razdraženosti. “Nije to vražji Sherman.”

Kada sam došla u razinu s njim, spustila sam prozorsko staklo i nasmiješila se.

Rekla sam: “Ako makneš tu debelu trbušinu s puta, bit će mnogo lakše, jebeni šupku.”

Ubrzala sam prije nego se uspio pribрати i zatvorila prozor, osjećajući kako mi bijes isparava – krasno, uz zujanje u ušima – jednako brzo kako se i pojavio. Nisam bila najbolje raspoložena, istina, jer sam pokušavajući objesiti poster u radnoj sobi tog jutra, nespretno i neizbježno kao u crtanom filmu, udarila čekićem u palac na ruci umjesto u čavao. Charlie Chaplin bio bi ponosan na to kako sam vrištala i skakutala mašući šakom kao da je želim otresti sa ruke. Moj nokat, ispod flastera boje kože, sada je bio purpurno modar, a mali izvor boli smješten u palcu pulsirao je u ritmu otkucaja srca kao neki živi metronom, brojeći sekunde moje smrtnosti. Ali dok smo jurili dalje osjetila sam da mi srce tuče nabijeno adrenalinom, i zavrtjelo mi se u glavi od vlastite smjelosti: u takvim trenucima osjećala sam da znam koliko je bijesa pritajeno u meni – u meni i u drugim ljudima.

“Mamice, rekla si prostu riječ”, rekao je Jochen, tihim glasom ozbiljnog prijekora.

“Žao mi je, ali taj me je čovjek stvarno uzrujao.”

“Samo je pokušavao pomoći.”

“Ne, nije. Pokušavao me je omalovažiti.”

Jochen se uspravio i razmatrao neko vrijeme novu riječ, pa odustao.

“Evo nas konačno”, rekao je.

Ljetnikovac moje majke nalazio se usred nabujalog gustiša, okružen neodržavanom valovitom živicom, prepunom bujnih ruža i pavetine. Rukom ostriženi travnjak bio je pun čuperaka, bezobrazno vlažan i zelen, kao da se ruga nesmiljenom suncu. Iz ptičje

perspektive, pomislila sam, kuća i vrt moraju izgledati poput zelene oaze; njeno kuštravo izobilje u ovom vrućem ljetu kao da je pozivalo nadležne da odmah izdaju zabranu zalijevanja šmrkom. Moja je majka bila zanesena i osebujna vrtlarica: sadila je gusto i rezala žestoko. Ako bi neka biljka ili grm pretjerano izrasli, nije se mijejala, ne brinući se da bi to moglo omesti druge ili bacati neodgovarajuću sjenu. Njen je vrt, tvrdila je, zamišljen kao kontrolirana divljina – nije imala kosilicu; živicu je rezala velikim škarama – i znala je da to smeta drugima u selu u kojemu su urednost i dotjeranost bili vidljivo istaknute vrline. Ali nitko se nije mogao potužiti da je njen vrt zapušten ili neodržavan: nitko u selu nije provodio više vremena u svom vrtu od gospođe Sally Gilmartin, i činjenica da je njena djelatnost imala za cilj stvaranje divlje i bujne raskoši bilo je nešto što se moglo kritizirati, ali ne i osuditi.

Govorili smo ljetnikovac, iako je, ustvari, to bila mala dvokatna kamena kuća od blokova cotswoldskog vapnenca s krovom prekrivenim kremenom, obnovljena u osamnaestom stoljeću. Gornji kat zadržao je svoje stare čelične prozore, spavaonice su bile mračne i niske, dok je prizemlje imalo drvene prozore i zgodna izrezbarena vrata s kaneliranim polustupovima i ukrašenim zabatom. Nekako ju je uspjela kupiti od teško alkoholiziranog vlasnika kuće Ashton, jednom kada mu je novac bio više nego potreban, i njezina je stražnja strana gledala na skromne ostatke parka imanja Ashton – sada je to bila nepokošena i neuredna livada – sve što je ostalo od tisuća valovitih jutara zemlje koju je obitelj nekoć imala u tom dijelu Oxfordshirea. Na jednoj je strani bila drvena šupa s garažom skoro sasvim obrasla u bršljan i virdžinijske puzavice. Vidjela sam da je njen automobil tamo – bijeli Austin Allegro – i znala sam da je kod kuće.

Jochen i ja otvorili smo kapiju i potražili je uokolo pogledima, Jochen vičući: “Bakice, tu smo”, na što mu je iz stražnjeg dijela kuće odgovoreno: “Hip-hip hura!” Onda se ona pojavila, kotrlajući se uz živicu u invalidskim kolicima. Stala je i ispružila ruke kao da će nas prihvatiti u zagrljaj, ali mi smo samo stajali, nepomični i zapanjeni.

“Što te natjeralo u ta kolica?” upitala sam. “Što se dogodilo?”

“Poguraj me u kuću, draga”, rekla je. “Sve ću ti objasniti.”

Dok smo je Jochen i ja gurali unutra primijetila sam malu drvenu rampu na prednjim stubama.

“Od kada ovo traje, Sal?” pitala sam. “Trebala si me nazvati.”

“Oh, dva ili tri dana”, rekla je, “ništa zabrinjavajuće.”

Nisam osjećala bojazan kakvu sam možda trebala osjećati jer majka mi je izgledala tako očito dobro: lice joj je blago potamnijelo, gusta, nedavno ošišana sivo-plava kosa se sjajila. A onda, kao da želi potvrditi tu brzinsku dijagnozu, čim smo je ugurali u kuću ustala je iz kolica i lako se sagnula da poljubi Jochena.

“Pala sam”, rekla je pokazujući na stube. “Posljednje dvije ili tri stube – spotakla sam se, pala na pod i ozlijedila leđa. Doktor Thorne predložio je invalidska kolica da bih manje hodala. Hodanje pogoršava stvar, znaš.”

“Tko je doktor Thorne? Što se dogodilo s doktorom Brother-
tonom?”

“Na godišnjem je. Thorne ga privremeno mijenja. Mijenjao ga je.” Zastala je. “Zgodan mladić. Sada ga nema.”

Povela nas je kroz kuhinju. Tražila sam tragove bolova u leđima u njezinu hodu i držanju, ali ništa nisam otkrila.

“Stvarno pomaže”, rekla je, kao da je osjetila da sam zbunjena i nepovjerljiva. “Kolica, znaš, za muvanje uokolo. Čovjek svaki dan provede zapanjujuće mnogo vremena na nogama.”

Jochen je otvorio hladnjak. “Što ima za ručak, bakice?” pitao je.

“Salata”, rekla je. “Prevručće je za kuhanje. Posluži se pićem, dragi.”

“Volim salatu”, rekao je Jochen, posežući za limenkom Coca-Cole. “Najdraža su mi hladna jela.”

“Dobar si ti dječak.” Majka me povukla na stranu. “Bojim se da ne može ostati poslijepodne. Ne mogu ga čuvati u kolicima, uza sve drugo.”

Prikrila sam razočaranje i sebičnu uzrujanost – imati subotu poslijepodne samo za sebe, dok Jochen provodi pola dana u Middle Ashtonu, postalo mi je dragocjeno. Majka je otišla do prozora i zaklonila oči da pogleda vani. Njena kuhinja/dnevna soba gledala je na vrt, koji se protezao do livade, nasumično košene, ponekad tek svake druge ili treće godine, pa je rezultat bio obilje divljeg cvijeća i neizmjerne količina korova i svakakvog raslinja. A iza livade bila je šuma, koju su zvali Vještičja šuma iz nekog zaboravljenog razloga – drevna šuma hrastova, bukvi i kestena, a brijestovi su svi nestali ili su upravo nestajali, naravno. Ovdje se zbiva nešto vrlo čudno, rekla sam u sebi: nešto više od uobičajenih hirova i biranih ekscentričnosti moje majke. Otišla sam do nje i umirujuće joj spustila ruku na rame.

“Je li sve u redu, starino?”

“Mmm. Samo sam pala. Stres za cijeli sustav, kažu. Bit ću dobro za tjedan ili dva.”

“Nema ničega drugoga, zar ne? Rekla bi mi...”

Okrenula je svoje zgodno lice prema meni i uputila mi jedan od onih poznatih iskrenih pogleda velikih svijetloplavih očiju – dobro sam ih poznavala. Ali mogla sam ih podnijeti, sada, ovih dana, nakon svega kroz što sam prošla: više me nisu plašili.

“Što bi još moglo biti, draga moja? Senilnost?”

Pa ipak, tražila je da je guram u kolicima kroz selo do pošte kako bi kupila nepotrebno mlijeko i pokupila novine. Nadugo je pričala o bolovima u leđima s gospođom Cumber, poštaricom, i zaustavila me je pri povratku da bi preko suhozida razgovarala s Percyjem Fleetom, mladim građevinarom, i njegovom dugogodišnjom djevojkom (Melinda? Melissa?) dok su čekali da im se zagrije roštilj – zdanje od cigle s ponosno uspravnim dimnjakom na pločniku ispred njihova novog staklenika. Sažalijevali su je: najgore je kad se padne. Melinda se prisjetila nekog starog ujaka kojeg je udarila kap, pa je tjednima bio potresen nakon što je pao u kupaonici.

“I ja bih jedan, Percy”, rekla je moja majka, pokazujući na staklenik, “veoma je lijep.”

“Napravit ću vam troškovnik besplatno, gospodo Gilmartin.”

“Kako je vaša tetka? Je li uživala?”

“Punica”, ispravio ju je Percy.

“Oh, da, naravno. Bila je to vaša punica.”

Pozdravili smo se i ja sam je umorno odgurala po neravnoj površini uličice, osjećajući kako me sve više hvata bijes jer sam morala sudjelovati u toj pantomimi. Ona je uvijek imala nešto reći o dolascima i odlascima, kao da provjerava ljude, dočekuje ih i ispraća poput nekog opsjednutog poslovođe koji kontrolira svoje radnike – radila je to oduvijek, koliko se sjećam.

Umirivala sam samu sebe: ručat ćemo, vratit ću se u stan s Jochenom, on se može igrati u vrtu, ili možemo prošetati po sveučilišnom parku...

“Ne smiješ se ljutiti na mene, Ruth”, rekla je, gledajući unatrag preko ramena.

Prestala sam je gurati, izvadila sam cigaretu i zapalila je. “Nisam ljuta.”

“O, da, jesi. Pusti me da vidim kako ću se snaći. Možda će sljedeće subote biti bolje.”

Kada smo ušli Jochen je nakon jedne minute natmureno rekao: “Od cigareta možeš dobiti rak, znaš.” Oštro sam mu odgovorila, pa smo jeli u prilično razdraženom raspoloženju, a tišinu su prekidala samo vesela svakodnevna zapažanja moje majke o seoskom životu. Nagovorila me je na čašu vina i počela sam se opuštati. Pomogla sam joj oprati posuđe i brisala sam ga stojeći uz nju dok je ispirala čaše toplom vodom. Voda-zgoda, zgoda-voda, teče voda prava zgoda, rimala sam u sebi, odjednom zadovoljna što je vikend, bez predavanja, bez učenika, i mislila sam kako provesti malo vremena nasamo sa svojim sinom i nije tako loša zamisao. Onda je moja majka nešto rekla.

Opet je zaklanjala oči, gledajući van prema šumi.

“Molim?”

“Vidiš li nekoga tamo? Je li netko u šumi?”

Pogledala sam. “Ne vidim nikoga. Zašto?”

“Učinilo mi se da sam nekoga vidjela.”

“Lutalice, izletnici – subota je, sunčan dan.”

“Pa da, naravno; sunce sja i sve je na svijetu baš kako treba.”

Otišla je do ormara i uzela dalekozor koji je tamo držala, pa se okrenula da ga usmjeri prema šumi.

Nisam se obazirala na njen sarkazam i otišla sam pronaći Jochena, pa smo se spremili za odlazak. Majka je sjela u svoja kolica i značajno se odvezla do ulaznih vrata. Jochen je ispričao priču o susretu s vozačem kamiona pivovare i mom bestidnom izgovaranju prostota. Majka je uzela njegovo lice među ruke i nasmiješila mu se s divljenjem.

“Tvoja majka može biti jako ljuta kad to hoće, a čovjek je nesumnjivo bio vrlo glup”, rekla je. “Tvoja je majka jako gnjevna mlada žena.”

“Hvala ti na tome, Sal”, rekla sam i sagnula se da je poljubim u čelo. “Nazvat ću te večeras.”

“Možeš li mi učiniti malu uslugu?” rekla je, i zatim me zamolila da, kada je ubuduće budem zvala, pustim da telefon zazvoni dva puta, zatim prekinem, pa ponovo nazovem. “Tako ću znati da si to ti”, objasnila je. “Nisam baš brza po kući u ovim kolici-
ma.”

Tada sam prvi put osjetila stvarnu zabrinutost, poput malog uboda; taj zahtjev činio se kao početni oblik nekog poremećaja ili zablude – ali ona je prepoznala moj izraz.

“Znam na što misliš, Ruth”, rekla je. “Ali sasvim si u krivu, sasvim u krivu.” Ustala je iz kolica, visoka i uspravna. “Pričekaj trenutak”, rekla je i otišla na kat.

“Jesi li opet naljutila bakicu?” rekao je Jochen, tihim optužujućim glasom.

“Ne.”

Moja majka spustila se niz stube – meni se činilo sasvim lako – noseći pod rukom debeli svijetložuti fascikl. Pružila mi ga je.

“Voljela bih da ovo pročitaš”, rekla je.

Uzela sam ga od nje. Činilo se da ima više tuceta listova, ra-

zličityh vrsta, različityh veličina. Otvorila sam ga. Na naslovnoj je stranici pisalo: *Priča o Evi Delektorskoj*.

“Eva Delektorska”, rekla sam čudeći se, “tko je to?”

“Ja”, rekla je. “Ja sam Eva Delektorska.”

Priča o Evi Delektorskoj

Pariz, 1939.

EVA DELEKTORSKA PRVI JE PUT VIDJELA tog čovjeka na sprovodu svog brata Kolje. Na groblju je stajao malo postrance od ostalih ožalošćenih. Nosio je šešir – nekako običan, star i smeđ – što se njoj učinilo čudnim, pa se uhvatila te sitnice i dozvolila da je muči: kakav bi to čovjek došao na sprovod s takvim šeširom? Kakva je to vrsta odavanja počasti? Koristila se tim razmišljanjima da bi odagnala golemu tugu i gnjev: branila se da je potpuno ne obuzmu.

Ali kada se vratila u stan, prije nego su stigli drugi ožalošćeni, njen je otac počeo jecati, a Eva je shvatila da ni ona više ne može zadržati suze. Otac je držao uramljenu fotografiju Kolje objema rukama, grčevito je stišćući, kao da drži četvrtasti volan. Eva mu je spustila ruku na rame, a drugom brzo obrisala suze sa svojih obraza. Nije se mogla sjetiti ničega što bi mu mogla reći. Onda je Irèna, njena pomajka, ušla zveckajući poslužavnikom s bocom brendija i čašicama, velikim poput naprstka. Spustila ga je i vratila se u kuhinju po tanjur s ušćerenim bademima. Eva je čučnula pored oca i ponudila mu čašicu.

“Tata”, zajecala je, nesposobna kontrolirati glas, “popij malo – evo, gledaj, i ja ću.” Otpila je malen gutljaj brendija i osjetila kako joj usne bride.

Čula je kako njegove krupne suze padaju na staklo fotografije. Podigao je pogled prema njoj i privukao je jednom rukom, pa ju je poljubio u čelo.

Šaputao je: “Bilo mu je samo dvadeset i četiri... dvadeset i

četiri?” Kao da je Koljina dob bila potpuno nevjerojatna, kao da mu je netko rekao: “Vaš će sin jednostavno nestati”, ili “Vaš će sin dobiti krila i odletjeti.”

Irèna je prišla i nježno mu uzela okvir iz ruku, pažljivo odvajajući njegove prste.

“*Mange, Sergei*”, rekla je, “*bois – il faut boire.*”

Namjestila je okvir na obližnji stol i počela puniti čašice s poslužavniku. Eva je ocu ponudila tanjur s ušećerenim bademima, i on je uzeo malo, nepažljivo, tako da je nekoliko njih palo na pod. Pijuckali su brendi i grickali bademe vodeći banalan razgovor: kako im je drago što je bio oblačan dan bez vjetrova, kako bi sunce bilo neumjesno, kako je to lijepo od gospodina Dieudonnéa što je došao čak iz Neuillyja, i kako je oskudno i neukusno bilo suho cvijeće koje su donijeli Lusipovi. Suho cvijeće, stvarno! Eva je stalno pogledavala Koljinu sliku, smiješio se u sivom odijelu, kao da sluša to čavrljanje koje ga zabavlja, zadirkujući ih pogledom, sve dok nije osjetila kako ne može prihvatiti činjenicu da ga je izgubila i suočiti se s njegovom odsutnošću, osjećaj se propeo poput plimnog vala, i okrenula je glavu. Na sreću se oglasilo zvono s ulaznih vrata i Irèna je ustala da dočeka prve goste. Eva je nastavila sjediti uz oca, slušajući prigušene zvukove diskretnog razgovora dok su se skidali kaputi i šeširi, čak i zatomljen smijeh, najavu one čudne mješavine sućuti i pretjerane potpore koja se spontano javlja među ljudima na sprovodima.

Kada je začuo smijeh Evin otac ju je pogledao; šmrcnuo je i slegnuo ramenima, bespomoćno, poput čovjeka koji je zaboravio odgovore na najjednostavnija pitanja, i iznenada je zamijetila koliko je star.

“Samo ti i ja, Evo”, rekao je, i znala je da misli na svoju prvu suprugu, Mariju – njegovu Mašu, njenu majku – i na njenu smrt prije toliko godina na drugom kraju svijeta. Evi je bilo četrnaest, Kolji deset godina, i sve troje stajali su pored grobnica za strance u Tientsinu, zrak je bio pun vjetrom nošenih cvjetova i otrgnutih latica s goleme bijele visterije koja je rasla na grobljanskom zidu – poput snježnih pahuljica, poput mekanih konfeta. “Samo nas

je troje sada”, rekao je onda, dok su stajali uz majčin grob, stišćući vrlo snažno njihove ruke.

“Tko je bio čovjek s onim smeđim starinskim šeširom?” pitala je Eva, prvo čega se sjetila želeći promijeniti temu.

“Kakav čovjek sa smeđim šeširom?” pitao je njen otac.

Tada su se Lusipovi polako uvukli u sobu, neodređeno se smješkajući, a uz njih punašna rođakinja Tanja sa svojim novim malim mužem, i zbunjujuće pitanje čovjeka sa smeđim šeširom trenutno je zaboravljeno.

Ali vidjela ga je opet, tri dana poslije, u ponedjeljak – prvog dana kada se vratila na posao – dok je izlazila iz ureda na ručak. Stajao je pod nadstrešnicom *épicerie* prekoputa, u dugom kaputu od tvida – tamnozelenom – i sa svojim besmislenim šeširom. Uhvatio je njen pogled, kimnuo, nasmiješio se i prešao ulicu da je pozdravi, skidajući šešir dok se približavao.

Govorio je odličan francuski bez naglaska: “Gospođice Delektorska, moja iskrena sućut zbog vašeg brata. Ispričavam se što vam se nisam obratio na sprovodu, ali nije mi se činilo umjesno – posebno jer nas Kolja nikada nije upoznao.”

“Nisam znala da ste poznavali Kolju.” Ta ju je činjenica zatekla: misli su joj bježale i obuzela ju je blaga panika – ništa nije imalo smisla.

“O, da. Nismo bili pravi prijatelji, ali dobro smo se poznavali, recimo to tako.” Lagano se naklonio i nastavio, ovoga puta tečnim engleskim s izraženim naglaskom. “Ispričavam se, zovem se Lucas Romer.”

Naglasak je upućivao na elitu i aristokraciju, ali Eva je odmah pomislila da gospodin Lukas zapravo uopće ne izgleda kao Englez. Imao je valovitu crnu kosu, prorijeđenu nad čelom i začesljanu unatrag, i praktički je bio – tražila je englesku riječ – tamnoput, s gustim ravnim obrvama, poput dvije vodoravne crte pod visokim čelom iznad očiju koje su bile mutno plavosive (uvijek je primjećivala boju očiju). Njegova brada, iako tek obrijana, bila je prilično prošarana novim sivkastim dlačicama.

Osjetio je da ga proučava i nagonски prešao dlanom preko prorijeđene kose. “Kolja vam nikada nije govorio o meni?” pitao je.

“Ne”, rekla je Eva prelazeći i sama na engleski. “Ne, nikada mi nije spomenuo *Lucasa Romera*.”

Nasmiješio se na to, iz nekog razloga, pokazujući veoma bijele pravilne zube.

“Vrlo dobro”, zamišljeno je rekao, kimajući da pokaže kako mu je drago, i dodao: “To je moje *pravo* ime, samo da znate.”

“Nisam ni pomislila da nije”, rekla je Eva, pružajući ruku. “Bilo mi je zadovoljstvo upoznati vas, gospodine Romer. A sada me ispričajte, imam samo pola sata za ručak.”

“Ne. Imate dva sata. Rekao sam monsieur-u Frellonu da ću vas odvesti u restoran.”

Monsieur Frellon je njen šef. Bio je opsjednut točnošću svih zaposlenih.

“Zašto bi monsieur Frellon odobrio takvo što?”

“Jer misli da ću od njega unajmiti četiri parobroda, i kako uopće ne govorim francuski, moram dogovoriti pojedinosti s prevoditeljicom.” Okrenuo se i šesširoм pokazao smjer. “Znam jedno zgodno mjesto u ulici Cherche Midi. Odlična morska hrana. Volite li kamenice?”

“Prezirem kamenice.”

Nasmiješio joj se, popustljivo, kao da je dijete koje se duri, ali toga puta nije pokazao svoje bijele zube.

“Onda ću vam pokazati kako kamenice učiniti jestivima.”

Restoran se zvao Le Tire Bouchon i Lucas Romer joj je stvarno pokazao kako učiniti kamenice jestivima (octom od crnog vina, nasjeckanim lučicama, crnim paprom i sokom od limuna uz kolutić crnog kruha s hladnim maslacem da to potjera niz grlo).

Zapravo je Eva povremeno uživala u kamenicama, ali je htjela skresati bezgranično samopouzdanje tog čudnog čovjeka.

Za vrijeme ručka (nakon kamenica stigli su list u umaku od bijelog vina i maslaca, sir, *tarte tatin*, pola boce Chablisa i jedna

cijela Morgona) pričali su o Kolji. Evi je bilo jasno da Romer zna sve važne činjenice iz Koljina života – dob, obrazovanje, bijeg obitelji iz Rusije nakon revolucije 1917. godine, smrt njihove majke u Kini, cijelu priču o putešestvijama Delektorskih od Sankt Peterburga do Vladivostoka, u Tientsin i Šangaj do Tokija i, konačno, 1924. godine do Berlina, da bi naposljetku 1928. godine stigli u Pariz. Znao je za brak Sergeja Pavloviča Delektorskog iz 1932. godine s Irène Argenton, udovicom bez djece, i za skromni novčani boljitak koji je donio miraz madame Argenton. Znao je još i više, otkrila je, o skorašnjim poteškoćama njezina oca sa srcem i zdravljem koje ga je izdavalo. Ako je znao tako mnogo o Kolji, pitala se Eva, koliko zna o meni?

Naručio je kavu za oboje, sebi i rakijicu. Ponudio joj je cigaretu iz natučene srebrne kutije – uzela je jednu, i on joj je pripalio.

“Govorite odličan engleski”, rekao je.

“Ja sam napola Engleskinja”, rekla mu je, kao da ne zna. “Pokojna majka bila je Engleskinja.”

“Dakle govorite engleski, ruski i francuski. Još koji?”

“Malo njemačkog. Osrednje, nimalo tečno.”

“Dobro... Kako vam je otac, onako usput?” pitao je, paleći svoju cigaretu, zavalivši se u stolcu i dramatično ispuštajući dim ka stropu.

Eva je zastala, nesigurna kako odgovoriti tom čovjeku: tom potpunom strancu koji se ponašao kao da je domaći, kao rođak, zabrinuti ujak željan obiteljskih vijesti. “Nije dobro. Slomljen je, zapravo – kao i svi mi. Šok – možete zamisliti... Mislim da bi ga Koljina smrt mogla ubiti. Pomajka je jako zabrinuta.”

“Ah, da. Kolja je obožavao vašu pomajku.”

Eva je itekako znala da je Koljin odnos s Irénom u najboljim slučajevima bio nategnut. Madam Argenton smatrala je da je Kolja propalica – sanjar, ali od onih koji iritiraju.

“Sin kojeg nikada nije imala”, dodao je Romer.

“Je li vam to Kolja rekao?” pitala je Eva.

“Ne. Nagadam.”

Eva je ugasila cigaretu. “Bilo bi pametno da se vratim”, rekla je ustajući. Romer joj se iritantno smiješio. Osjetila je kako ga njena nagla hladnoća i žurba čine zadovoljnim – kao da je položila neki nevažni test.

“Niste li nešto zaboravili?” rekao je.

“Ne bih rekla.”

“Trebao bih unajmiti četiri parobroda od tvrtke Frellon, Gonzales i Cie. Popijte još jednu kavu pa ćemo dogovoriti pojedino sti.”

Kada se vratila u ured Eva je mogla potpuno uvjerljivo navesti monsieuru Frellonu tonažu, vremenski okvir i luke na koje je Romer mislio. Monsieur Frellon je bio vrlo zadovoljan ishodom produženog ručka: Romer je *velika riba*, neprekidno je govorio, želimo ga privući. Eva je shvatila da joj Romer nije rekao – iako je dva ili tri puta potegla to pitanje – gdje, kako i kada se upoznao s Koljom.

Dva dana poslije vozila se podzemnom na posao kada je ugledala Romera kako ulazi u njen vagon na trgu Clichy. Nasmiješio se i mahnuo joj gurajući se s drugim putnicima. Eva je odmah shvatila da to nije slučajnost; nije mislila da slučajnost igra ikakvu ulogu u životu Lucasa Romera. Izišli su kod Sèvres-Babylona i zajedno krenuli prema uredu – Romer ju je obavijestio kako ima sastanak s monsieurom Frellonom. Bio je to dosadan dan, nebo je bilo riblje plavo s čudnim zakrpama vedrine; iznenadni povjetarac podigao joj je suknju i šal boje ljubičica na njezinu vratu. Kada su stigli do malenog kafića na raskrižju ulice Varenne i bulevara Raspail Romer je predložio da zastanu.

“A vaš sastanak?”

“Rekao sam da ću svratiti tijekom jutra.”

“Ali ja ću zakasniti”, rekla je.

“Neće vam zamjeriti – razgovarat ćemo o poslu. Nazvat ću ga.” Otišao je za šank da kupi žetone za telefon. Eva je sjela uz prozor i gledala ga, ne zamjerajući mu, već sa zanimanjem, misleći: kakvu to igru igrate, gospodine Lucase Romer? Je li to neka zvodnička igra sa mnom, ili poslovna s Frellonom, Gonzalesom i

Cieom? Ako je zavođenje u pitanju, onda gubi vrijeme. Nije ju privlačio Lucas Romer. Ona se sviđala mnogim muškarcima, a po nekom čudnom pravilu, malo se njih sviđalo njoj. Bila je to cijena koju je ljepota nekada zahtijevala: učinit ću te ljepoticom, odlučili bi bogovi, ali bit će te jako teško zadovoljiti. Nije željela misliti o nekoliko svojih zamršenih i nesretnih ljubavnih veza tako rano ujutro, pa je uzela novine sa stalka. Nekako nije mislila da se ovdje radi o zavođenju – nešto je drugo bilo u igri, tu se kuhao neki drugi zaplet. Svi su naslovi bili o ratu u Španjolskoj, o *Anschlussu* i Buharinovu smaknuću u Sovjetskom Savezu. Sve je bilo krcato agresivnim riječima: naoružavanje, teritorij, odšteta, oružje, juriš, upozorenje, rat i budući ratovi. Da, pomislila je, Lucas Romer ima neki drugi cilj, ali ona će morati čekati da bi saznala koji.

“Nema nikakvih problema.” Stajao je iznad nje, vrativši se za stol smiješeći se. “Naručio sam vam kavu.”

Pitala ga je o monsieuru Frellonu i Romer ju je uvjeravao kako je on više nego sretan zbog njihova zgodnog susreta. Stigle su kave i Romer se opušteno zavalio u stolcu obilato sladeći svoj espresso i marljivo ga miješajući. Eva ga je gledala dok je vraćala novine na stalak, razmišljajući o njegovu tamnom licu, pomalo umrljanom i zgužvanom ovratniku i tankoj kravati. Što bi čovjek pomislio: sveučilišni profesor? Umjereno uspješan pisac? Viši državni službenik? Sasvim sigurno ne zakupac brodova. Pa zašto onda sjedi u kafiću s tim zbunjujućim Englezom kad nema neku posebnu želju za tim? Odlučila je provjeriti ga: odlučila je pitati ga o Kolji.

“Kada ste upoznali Kolju?” pitala je, vadeći cigaretu iz kutije u svojoj torbici, onoliko nemarno koliko je mogla, ne nudeći ga.

“Prije otprilike godinu dana. Sreli smo se na zabavi – netko je slavio objavljivanje knjige. Počeli smo razgovarati – pomislio sam kako je šarmantan –”

“Koje knjige?”

“Ne mogu se sjetiti.”